

ЗМІСТ І СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Статтю присвячено визначенню й аналізу змісту, специфіки та особливостей професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації в умовах вищого навчального закладу. Розкрито виробничі функції, типові завдання діяльності й уміння, якими повинні володіти випускники ВНЗ.

Ключові слова: специфіка професійної підготовки, майбутні фахівці з фізичної реабілітації, вищий навчальний заклад.

Актуальність порушеної проблеми зумовлена тим, що необхідність якісно нової професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації зумовлена соціальною потребою суспільства у збереженні та зміцненні здоров'я всього населення держави. Загальновідомим є факт, що здоров'я є найважливішою цінністю людини й суспільства, а процес його збереження та зміцнення відноситься до категорії державних пріоритетів. Створення умов, що забезпечують можливість для громадян України вести здоровий спосіб життя, систематично займатися фізичною культурою та спортом є пріоритетними державними напрямками, що й визначили потребу в підготовці фахівців зі спеціальності “Фізична реабілітація”.

Фізична реабілітація в Україні є порівняно новою галуззю професійної діяльності, що перебуває на етапі становлення. Розв'язанню проблеми професійної діяльності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації присвячено праці таких науковців, як Л. Безкоровайна, Н. Белікова, Г. Бойко, Л. Бурцева, Л. Волошко, В. Григоренко, О. Карпуніна, В. Крупа, В. Кукса, О. Міхеєнко, В. Ороховський, О. Погонцева, М. Романишин, Л. Сущенко та ін.

Мета статті – визначити й розкрити зміст, специфіку й особливості професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації в умовах вищого навчального закладу.

Так, О. Карпуніна зазначає, що “фізична реабілітація суттєво відрізняється від інших спеціальностей вищої професійної освіти. Специфіка діяльності в галузі фізичної реабілітації полягає в тому, що спектр установ, де може працювати такий фахівець, досить широкий – всі типи й види освітніх установ, установи охорони здоров'я, соціального захисту, громадські організації інвалідів тощо. Це є визначальним фактором з організації та формування змісту професійної підготовки студентів. Майбутній фахівець з фізичної реабілітації повинен бути добре орієнтований у професійній сфері, бачити перспективи її подальшого розвитку й удосконалення” [4, с. 65].

Аналогічну позицію займає Т. Бугеря, розглядаючи проблему особливостей професії фахівця з фізичної реабілітації у своїх працях. На думку науковця, професійна підготовка цих фахівців ускладнена недостатньо

розробленими міжпредметними зв'язками, що, враховуючи міждисциплінарний характер професійної підготовки фахівців із фізичної реабілітації (необхідність їхньої обізнаності в галузі медицини й охорони здоров'я, фізичного розвитку особистості, спорту та психолого-педагогічних наук), стає нагальним для вирішення завданням у площині педагогіки вищої школи. Недостатнім, на думку Т. Бугеря [1, с. 12], є й використання досвіду підвищення кваліфікації фахівців із фізичної реабілітації для нарощування компетентнісних можливостей системи вищої освіти, що потребує внесення змін до навчальних планів і програм, а також введення в освітній процес вищої школи інноваційних методів навчання.

Загалом, поняття “реабілітація” походить від англ. rehabilitation – re – знову, habilitation – природність, здатність. В умовах сьогодення у сфері медицини послуговуються кількома дефініціями поняття “реабілітація”. За визначенням Комітету експертів з реабілітації ВООЗ, реабілітація – це процес, “метою якого є запобігання інвалідності під час лікування захворювання і допомога хворому у досягненні максимальної фізичної, психічної, професійної, соціальної та економічної повноцінності, на яку він буде здатний в межах існуючого захворювання” [6; 7].

У науковій літературі з окресленої проблеми зустрічається й таке трактування явища фізичної реабілітації: “застосування з лікувальною і профілактичною метою фізичних вправ і природних факторів у комплексному процесі відновлення здоров'я, фізичного стану та працездатності хворих” [6].

В українському законодавстві, зокрема Законі України “Про реабілітацію інвалідів в Україні” під фізичною реабілітацією розуміють систему заходів, спрямованих на вироблення і застосування комплексів фізичних вправ на різних етапах лікування і реабілітації, що забезпечують функціональне відновлення особи, виявляють і розвивають резервні й компенсаторні можливості організму шляхом вироблення нових рухів, компенсаторних навичок, користування технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення [3].

Такі науковці, як Г. Верич, Н. Соколова, В. Мухін, В. Язловецький визначають фізичну реабілітацію як процес, спрямований на всебічну допомогу хворим та інвалідам для досягнення максимально можливої при цьому захворюванні фізичної, психологічної, професійної, соціальної та економічної повносправності. Мета фізичної реабілітації полягає в повноцінному відновленні функціональних можливостей різних систем організму і розвиток відповідних компенсаторних механізмів особистості для подальшої життєдіяльності.

Співзвучними зазначеній теорії виявилися наукові погляди В. Ороховського та Л. Бурцевої [8]. Автори обґрунтовують свої позиції й доводять, що фізична реабілітація позитивно впливає на проблему зниження якості життя людства, його демографічних показників. Все це потребує вироблення парадигми здоров'я, збагаченої фундаментальними дослідженнями в різних галузях знань, які мають бути засвоєні майбутнім фізичним реабілітологом.

Постулати, які виклав у своїх дослідженнях В. Кукса [5], мають силу в професійній підготовці фахівців із фізичної реабілітації через призму теорії якості життя. Учений зазначає, що якісна підготовка спеціалістів у цій галузі забезпечує активізацію інтелектуальних сил і професійних резервів нації, мобілізацію її психофізичних, духовних і трудових ресурсів. На думку науковця, з огляду на вказане, потребує переорієнтації загальна філософія освіти, має змінитися й освітньо-оздоровча парадигма суспільства. Зазначені постулати є засадами ефективності як професійної взаємодії, так і професійної діяльності.

На відміну від інших прихильників вищезазначених концепцій, Л. Сущенко професійну підготовку фахівців з фізичної реабілітації розглядає “як процес надання особистості такого рівня професіоналізму, який забезпечить їй конкурентоспроможність на ринку праці і дасть змогу самостійно організувати фізичну реабілітацію в усіх ланках спортивного руху. Українська дослідниця пов’язує професійну готовність фахівців з фізичної реабілітації з їхньою професійною компетентністю, зазначаючи, що підготовка названих фахівців – це науково й методично обґрунтований процес формування професійної компетентності особистості, рівень якого буде достатнім для здійснення фізичної реабілітації у певному напрямі професійної діяльності” [9, с. 277–278].

Для успішного здійснення фізичної реабілітації необхідним є врахування принципів як вихідної першооснови.

Ми цілком погоджуємось із твердженнями В. Мухіна [6, с. 18], що у фізичній реабілітації важливим є врахування таких принципів:

1. Ранній початок реабілітаційних заходів. Цей принцип покликаний запобігти можливим негативним змінам у тканинах, що не зазнали ушкодження, але у яких можливе виникнення дегенеративних змін. Оскільки процеси загоєння тканин починається одразу після травмування, відповідно, необхідно контролювати цей процес від початку.

2. Безперервність реабілітаційних заходів. Цей принцип відображає взаємозв’язок між етапами фізичної реабілітації та фазами загоєння ушкоджених тканин. Реабілітаційне втручання має здійснюватись протягом усього періоду непрацездатності особистості для досягнення максимально можливого позитивного результату.

3. Комплексність реабілітаційних заходів. Під час побудови реабілітаційного процесу необхідною є участь лікаря, тренера й фахівців інших спеціальностей (психолога). Такий підхід дає змогу мобілізувати всі аспекти життя людини для досягнення максимально можливого результату та покращення “якості життя” пацієнта.

4. Індивідуальність реабілітаційних заходів. Фізична реабілітація вимагає індивідуального підходу до пацієнта з урахуванням його реакції на вплив реабілітаційного втручання. Потрібно враховувати не лише вік, стать, важкість ушкодження, а й певне “амплуа” людини.

5. Необхідність реабілітації в колективі. Фізична реабілітація розглядає людину у взаємозв’язку з навколишнім середовищем.

Отже, вищезазначені принципи є узагальненням поглядів учених щодо процесу проведення реабілітаційного втручання.

Центральним вектором нашого наукового пошуку є процес побудови навчання фізичного реабілітолога в умовах вищого навчального закладу. Розглянемо більш детально шляхи формування знань, умінь і навичок майбутніх фахівців з фізичної реабілітації.

Законодавчою основою підготовки фахівців з фізичної реабілітації є Закон України “Про освіту” [3], відповідно до якого першочерговим завданням закладів освіти є кадрове забезпечення усіх напрямів реабілітаційного процесу. Законом передбачено підвищення якості навчання шляхом упровадження в навчальний процес фундаментальних медико-біологічних дисциплін, сучасних підходів до фізичної реабілітації осіб з різними захворюваннями й пошкодженнями, а також нових методик досліджень функціонального стану організму людини.

Основною метою підготовки фахівців з фізичної реабілітації є формування моральних, естетичних і духовних якостей, потреби до пізнавальної творчості, оздоровчого світогляду. Відтак, фахівець з фізичної реабілітації має бути високорозвиненою, освіченою та інтелігентною людиною, яка може кваліфіковано здійснювати лікувальну й оздоровчу роботу з різними верствами населення.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика визначає вимоги до професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації згідно з державними стандартами та передбачає: професійне призначення й умови діяльності випускників з фізичної реабілітації; освітні та кваліфікаційні вимоги до випускників; вимоги до атестації якості освітньої та професійної підготовки; відповідальність за якість освітньої та професійної підготовки.

Під час навчання студенти оволодівають спеціальними знаннями з питань медико-біологічного забезпечення занять з лікувальної фізичної культури й оздоровчого тренування, клінічної та інструментальної діагностики стану організму; проблем лікувальної фізичної культури й масажу серед осіб з різним станом здоров'я та фізичної підготовленості. Передбаченим є завершення спеціальної підготовки та набуття прикладних навичок з основ фізичної реабілітації, тобто проведення занять з лікувальної фізичної культури та оздоровчої фізичної культури, фізіотерапевтичних процедур та процедур лікувального або спортивного масажу [10, с. 8].

Фахівець із фізичної реабілітації повинен мати високий рівень професійної підготовленості, високі моральні якості, дотримуватися етики й деонтології, бути висококультурним і ерудованим, знати фундаментальні теоретичні засади медичних наук, вміти на практиці використовувати методи й засоби фізичної реабілітації осіб з різними формами порушень і захворювань.

Необхідно зазначити, що медико-біологічна підготовка потребує знань з: медичних проблем фізичної культури і спорту; основних фізіологічних закономірностей вікового розвитку людини; знання системи та принципів фізичної реабілітації; санітарно-гігієнічних вимог до умов про-

ведення занять з лікувальної фізичної культури, масажу, надання фізіотерапевтичних і мануальних процедур.

Згідно з нормативними документами, професійно-педагогічна підготовка фахівця з фізичної реабілітації передбачає знання з: теоретичних і медичних основ фізичної реабілітації; основних профілактичних і лікувальних засобів фізичної реабілітації; особливостей методик застосування різних засобів фізичної реабілітації; основних прийомів і методик масажу; фізіотерапевтичних процедур, прийомів мануальної корекції та методик їхнього застосування.

Разом з тим, необхідно зазначити, що фахівець із фізичної реабілітації повинен уміти: визначати рівень фізичного розвитку людини з урахуванням фізичної підготовки людини; добирати засоби й методи фізичної реабілітації; проводити заняття з лікувальної фізичної культури й надавати процедури масажу; проводити лікарсько-педагогічні спостереження тощо.

Структурування змісту підготовки зумовлене вимогами до знань і вмінь з дисциплін відповідних циклів: загальногуманітарних, спеціальногуманітарних і фундаментальних, яке полягає в забезпеченні певними знаннями й формуванні умінь застосовувати їх у майбутній професійній діяльності.

Аналіз документів із зазначеної проблеми засвідчив: підготовка фізичних реабілітологів в умовах вищого навчального закладу проводиться за освітньо-професійною програмою, встановлена Міністерством освіти і науки України. За вимогами загальний обсяг підготовки фахівця з фізичної реабілітації становить 7506 навчальних годин. Стандарт є обов'язковим для вищих навчальних закладів, що готують фахівців цього профілю. Підприємства, установи, організації повинні забезпечити необхідні умови для використання фахівців відповідної до здобутих ними у вищому навчальному закладі кваліфікації та спеціальності згідно з чинним законодавством.

Освітньо-професійна програма вищої освіти за професійним спрямуванням “фізична реабілітація” складається з двох частин – нормативної (65%) і вибіркової (35%).

Фахівець з фізичної реабілітації може обіймати такі посади:

1. Фахівець із фізичного виховання, фізичної реабілітації у спортивних командах, клубах різних видів спорту, фітнес-центрах, оздоровчих установах.

2. Фахівець із фізичного виховання, фізичної реабілітації, адаптивної фізичної культури в спеціалізованих дошкільних установах для дітей-інвалідів, спецшколах-інтернатах та загальноосвітніх і шкільних навчальних закладах, освітніх програмах для дорослих.

3. Фахівець із фізичного виховання, фізичної реабілітації, адаптивної фізичної культури в лікарнях, госпіталях, диспансерах, поліклініках та інших медичних і санаторно-курортних закладах.

4. Фахівець із фізичного виховання, фізичної реабілітації, адаптивної фізичної культури в реабілітаційних, навчально-реабілітаційних, лікувально-реабілітаційних центрах різного відомчого підпорядкування.

5. Науковий співробітник науково-дослідної, експериментальної чи впроваджувальної лабораторії, установи, закладу, програми чи проекту спорідненої з реабілітацією галузі.

6. Викладач у середніх спеціальних, професійних і вищих навчальних закладах.

7. Учитель корекційної гімнастики, валеології, фізичного виховання, викладач фізичного виховання в закладах освіти.

8. Керівник відділу, служби, лабораторії, клініки, установи чи закладу, органу управління, діяльність яких пов'язана з реабілітацією.

9. Координатор клінічної практики з фізичної реабілітації.

10. Працівник, консультант чи керівник приватного або іншого підприємства, закладу, організації тощо, діяльність яких пов'язана з наданням допомоги чи обслуговуванням інвалідів та інших осіб, що потребують реабілітації.

11. Самостійний працівник з надання реабілітаційних послуг і консультацій.

Висновки. Отже, проведений нами огляд досліджень, присвячених проблемі професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації в умовах ВНЗ дав можливість зробити такі узагальнення.

Професійна підготовка фахівців із фізичної реабілітації – це комплекс організаційних і психолого-педагогічних заходів, що забезпечуватимуть формування у студентів знань, умінь і навичок, засвоєння яких впливає на ефективність професійної діяльності та сприяють формуванню необхідних професійних якостей, майстерності й компетентності.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні ефективності акмеологічного підходу в системі післядипломної освіти фізичних реабілітологів.

Список використаної літератури

1. Бугеря Т. М. Використання міжпредметних зв'язків в удосконалюванні навчальної діяльності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації / Т.М. Бугеря // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць / ред. С. С. Єрмаков. – Харків : ХДАДМ (ХХП), 2006. – № 3. – С. 10–12.

2. Закон України “Про вищу освіту” : станом на 19 жовтня 2006 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ : Парламентське вид-во, 2006. – 64 с.

3. Закон України “Про реабілітацію інвалідів в Україні” : станом на 3 лютого 2006 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ : Парламентське видавництво, 2006. – 36 с.

4. Карпукіна О. В. Проблеми підготовки фахівців з фізичної реабілітації / О. В. Карпукіна // Проблеми фізичного здоров'я фахівця ХХІ століття : зб. 5-ї всеукр. на-ук.-практ. конф. (Кіровоград, 25 листоп. 2010.). – Кіровоград : Україна, 2010. – С. 65–69.

5. Кукса В. О. Переорієнтація професійної самосвідомості студента-фізреабітолога / В. О. Кукса // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2002. – № 4. – С. 40–47.

6. Мухін В. М. Фізична реабілітація : підручник для студ. вищ. навч. закладів фізичного виховання і спорту / В. М. Мухін. – 2-е вид., перероб. та доп. – Київ : Олімпійська література, 2005. – 472 с.

7. Окамото Г. Основи фізичної реабілітації : навч. посіб. / Гері Окамото ; пер. з англ. Ю. Кобів, А. Добриніна. – Львів : Галицька видавнича спілка, 2002. – 294 с.

8. Ороховський В. Й. Проблеми навчально-професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації [Електронний ресурс] / В. Й. Ороховський, Л. О. Бурцева. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/ppmb/texts/2009_5/09oviprs.pdf.

9. Сущенко Л. П. Формування мотивації до успішної професійної діяльності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації / Л. П. Сущенко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. праць / ред. С. С. Єрмаков. – Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2007. – № 6. – С. 276–279.

10. The World Confederation for Physical Therapy. Position Statement – Guidelines for Physical Therapist Professional Entry Level Education [Electronic resource]. – London : WCPT. – Mode of access: http://www.wcpt.org/sites/wcpt.org/files/files/WCPT-PoS-Guidelines_for_Physical_Therapist_Entry-Level_Education.pdf.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2015.

Волик А. А. Содержание и специфика профессиональной подготовки специалистов по физической реабилитации в высших учебных заведениях

Статья посвящена анализу содержания, специфики и особенностей профессиональной подготовки специалистов по физической реабилитации в условиях высшего учебного заведения. Раскрыты производственные функции, типичные задачи деятельности и умения, которыми должны обладать выпускники вузов.

Ключевые слова: специфика профессиональной подготовки, будущие специалисты по физической реабилитации, высшее учебное заведение.

Volik A. Contents and Specific Training of Specialists in Physical Rehabilitation in Higher Education Institutions

The article is devoted to the determination and analysis of content and specific features of professional training in physical rehabilitation in terms of higher education. Solved production functions, typical tasks and skills that graduates should possess.

Professional training in physical rehabilitation consider as the provision of such individual level of professionalism that will ensure her competitiveness in the labor market and will help to organize physical rehabilitation at all levels of the sports movement. An analysis of regulations, vocational and educational training specialist in physical rehabilitation requires knowledge of the theoretical foundations of physical and medical rehabilitation; basic prevention and treatment of physical rehabilitation; features use of various methods of physical rehabilitation; basic techniques and methods of massage; physiotherapy, manual correction techniques and methods of their application.

Determined that the expert in physical rehabilitation should be able to: identify the level of physical human development considering physical training rights; chosen means and methods of physical rehabilitation; hold classes on medical physical culture and provide massage procedure; conduct medical and pedagogical supervision.

Professional training in physical rehabilitation – a complex of organizational and psychological and educational measures to ensure the formation of students' knowledge and skills, learning which affects the efficiency of professional activities, contributing to the formation of necessary professional qualities, skills and competence.

Key words: specific training, future specialists of physical rehabilitation, university.